

XXII Seminarium WEP

Wiesław GERLICZ (1872–1933)

Warszawa 17 kwietnia 2019 r.

Andrzej MARUSAK

Wiesław GERLICZ (1872–1933)

Inżynier technolog, wybitny działacz gospodarczy w okręgu łódzkim, a po I wojnie światowej — ogólnopolski.

Jeden z pionierów elektryfikacji Polski, współzałożyciel polskiego koncernu elektrotechnicznego „Siła i światło” (5 XII 1918).

Posel na Sejm II RP (1922-1927).

Urodzony 14 VII 1872 r. w Abramowie, powiat Zamość, jako syn Teofila (właściciela majątku Abramów) i Karoliny z d. Bełdowskiej.

Maturę uzyskał w III Gimnazjum Klasycznym w Warszawie (1892). Ukończył Instytut Technologiczny w Petersburgu ze stopniem inżyniera technologa (1897).

Po studiach pracował 1 rok w fabryce maszyn i części do maszyn włókienniczych i rolniczych „Józef John**” w Łodzi.**

W tym czasie, konsorcjum dwóch łódzkich fabrykantów Karola Wilhelma Scheiblera jr. (1862-1935) oraz Roberta Biederemanna (1836-1899) uzyskało koncesję na budowę i eksplo-

atację tramwajów elektrycznych w Łodzi i na inżyniera budowy w roku 1898 powołano młodego W. Gerlicza, który w roku 1900 ukończył budowę i po nagłej śmierci dotychczasowego dyrektora, został dyrektorem ich eksploatacji.

Ta sama grupa przemysłowców łódzkich uzyskała koncesję na budowę elektrycznych kolei dojazdowych z Łodzi do Zgierza i Pabianic. Stanowisko głównego inżyniera, a następnie dyrektora otrzymał także inż. W. Gerlicz, który zakończył budowę i uruchomił linie kolejowe (1 I 1901). Dzięki niemu zaczęły jeździć tramwaje elektryczne najpierw do Zgierza i Pabianic, a później po rozbudowie sieci (do 1914), do Konstantynowa Łódzkiego, Ozorkowa i Aleksandrowa Łódzkiego.

Jako miłośnik koni i wyścigów konnych, sam sfinansował linię tramwajową łączącą Łódź z torami wyścigowymi w Rudzie Pabianickiej. Należał do klubu jeździeckiego i często odwiedzał tory w Rudzie Pabianickiej.

Był jednym z założycieli i sponsorów pierwszej męskiej szkoły średniej w Łodzi (*obecnie I LO im. Mikołaja Kopernika*).

Był głównym sponsorem kościoła ewangelicko-reformowanego, (należał do kościoła baptystów).

W czasie I wojny światowej był wiceprezesem RGO (Rady Głównej Opiekuńczej) na okręg łódzki, a w czasie wojny polsko-sowieckiej (1920) wspierał tworzenie wojsk ochotniczych.

W Polsce niepodległej, Wiesław Gerlicz był jednym z 3 założycieli Spółki Akcyjnej „Siła i Światło”, obok dra praw Józefa Englicha (1874-1924) – działacza gospodarczego, oraz inż. Tadeusza Sułowskiego (1874-1952). Spółka ta została zarejestrowana dnia 5 XII 1918 r. W Gerlicz, był jej wiceprezesem, a po śmierci J. Englicha został wybrany prezesem (do 1930), następnie był członkiem Rady Nadzorczej.

Spółka Siła i Światło była pierwszą spółką akcyjną zarejestrowaną w niepodległej Polsce. Jej celem była szeroka działalność inwestycyjna w sektorze energetycznym, przez:

- elektryfikację kraju (połowa nieruchomości w stolicy nie była nawet przyłączona do sieci elektrycznej),**

- budowę i prowadzenie ruchu elektrowni, np.: w Pruszkowie, Zagłębiu Dąbrowskim i Zagłębiu Krakowskim,
- inwestycje w sektorze kolejowym — budowa elektrycznych sieci tramwajowych i kolei dojazdowych,
- zakładanie przedsiębiorstw elektrotechnicznych.

W roku 1925 Siła i Światło SA została nawet głównym akcjonariuszem spółki Polskie Radio SA.

Wiesław Gerlicz był pełen pomysłów i rozmachu. Współdziałał w powołaniu dwóch spółek komunikacyjnych:

- Elektrycznych Kolei Dojazdowych w Warszawie (EKD, 1922-1947), oraz

- **Tramwajów Elektrycznych w Zagłębiu Dąbrowskim, i został ich prezesem.**

Spółka Siła i Światło elektryfikowała kraj, tworzyła linie kolejowe i tramwajowe, budowała i eksploatowała środki wytwarzania energii, oraz przedsiębiorstwa elektrotechniczne.

W lutym 1926 r. Gerlicz uzyskał pożyczkę pół miliona funtów od grupy angielskiej dla spółki **Siła i Światło, na budowę linii Elektrycznej Kolejki Dojazdowej do Podkowy Leśnej.**

Od początku EKD, jeździły po ulicach Warszawy jak tramwaje, miały zasilanie prądem stałym o napięciu 600 V, małe promienie łuków toru i liczne przystanki w strefie miejskiej.

← Rys. 1.

Siedziba spółki
„Siła i Światło”,
ul. Marszałkowska 94
(lata 30.), [4]
(obecnie w tym miejscu
znajduje się Nowotel,
d. hotel „Forum”)

SIŁA I ŚWIATŁO

SPÓŁKA AKCYJNA • WARSZAWA • MARSZAŁKOWSKA 94
TELEFON 5-45-75 (CENTRALA). ADRES TELEGRAFICZNY „ESES” WARSZAWA.

KAPITAŁ AKCYJNY ZŁ 5.200.000

współpracuje
z firmą

Trust Métallurgique, Electrique et Industriel S. A.
Bruxelles, 168 rue Royale

KAPITAŁ AKCYJNY FR. BELG. 117.250.000

Elektrownia Okręgowa
w Zagłębiu Dąbrowskim, S. A.
Kapitał Akcyjny zł 12.500.000
Dyrekcja:
Będzin, Małobądzka 141

«Sieci Elektryczne», Sp. Akc.
Kapitał Akcyjny zł 1.500.000
Dyrekcja:
Będzin, Małobądzka 141

Kabel Polski, Sp. Akc.
Kapitał Akcyjny zł 5.000.000
Dyrekcja:
Bydgoszcz, Ul. Fordońska 106

Elektrownia Okręgowa
w Zagłębiu Krakowskim, S. A.
Kapitał Akcyjny zł 7 500.000
Dyrekcja: Siersza Wodna
p. Trzebinia

Elektryczne Koleje Dojazdowe,
Sp. Akc.
Kapitał Akcyjny zł 3.400.000
Dyrekcja: Warszawa,
Marszałkowska 94

Zakłady Górnicze „Silesia”, S. A.
Kapitał Akcyjny zł 8.700.000
Dyrekcja: Dziedzice

Elektrownia
Okręgu Warszawskiego, S. A.
Kapitał Akcyjny zł 6.000.000
Dyrekcja: Warszawa,
Plac Napoleona 9

Tramwaje Elektryczne
w Zagłębiu Dąbrowskim, S. A.
Kapitał Akcyjny zł 3.200.000
Dyrekcja: Katowice
Plac Wolności 16

Opieka Ubezpieczeniowa,
Sp. z ogr. odp.
Ubezpieczenia grupowe
elektrowni, tramwajów i kolei
elektrycznych oraz przemysłu
elektrotechnicznego
Dyrekcja:
Warszawa, Marszałkowska 94

BUDOWA i FINANSOWANIE
ELEKTROWNI MIEJSKICH i OKRĘGOWYCH,
TRAMWAJÓW i KOLEI DOJAZDOWYCH

 Rys. 2. Afisz reklamowy
spółki Siła i Światło, [4]

W roku 1939, EKD w godzinach szczytu kursowała nawet co 10 minut, a dziennie przewoziła ok. 4 tys. pasażerów.

W 1947 r. kolejka EKD została upaństwowiona i przekazana PKP. W roku 1951 zmieniono nazwę kolejki na WKD (War-

szawska Kolej Dojazdowa), a 8 grudnia 1963 r. ostatni pociąg przejechał stołecznymi ulicami Nowogrodzką, Tarczyńską i Niemcewicza. Od dnia następnego, kolejka z Grodziska kończy bieg na stacji „Warszawa Śródmieście WKD” w wykopie linii średnicowej PKP.

Tramwajowy charakter kolejki WKD skończył się w Sylwestra (1974), kiedy usunięto ją z ciągu ulic Szczęśliwickiej i Drawskiej, przenosząc całą trasę na wydzielone torowisko PKP.

Poza spółką EKD, koncern "Siła i Światło" był głównym udziałowcem spółki pn. "Kolej Elektryczna Warszawa – Młociny – Modlin", jeżdżącej na linii Warszawa Gdańska – Ło-

mianki – Palmiry, która przez cały okres swojego istnienia była obsługiwana przez parowozy.

Do roku 1939 Siła i Światło zgromadziła 9 spółek, od zakładów górniczych „Silesia”, przez producenta kabli, elektrownie, tramwaje elektryczne, aż po firmę ubezpieczeniową.

Od roku 1924 spółka Siła i Światło w Warszawie posiadała jeden z dwóch pakietów kontrolnych akcji Bydgoskiej Fabryki Kabli (założonej w roku 1920, a uruchomionej 4 VI 1923), natomiast w roku 1938 — zwiększyła swoje udziały w spółce „Kabel Polski” do 95% poprzez wykupienie akcji od inwestorów zagranicznych.

Wiesław Gerlicz założył też fabrykę „Polska Żarówka **OSRAM SA**” w Pabianicach przy ul. Grobelnej 4 (1923). Zatrudniono tam 200 pracowników, głównie kobiet.

Był również Prezesem Zarządu spółki Elektrownia Zgierska SA (rys. 3).

← Rys. 3. Akcja Elektrowni Zgierskiej [3]

Inwestycje prowadzone przez Spółkę Siła i Światło, stały na wysokim poziomie technicznym i miały olbrzymie znaczenie gospodarcze i integrujące. Na przykład Sieć Tramwajów Elektrycznych w Zagłębiu Dąbrowskim, łącząca miasta Szopienice, Sosnowiec, Będzin, Czeladź i Dąbrowę Górniczą, czy EKD łącząca miejscowości podwarszawskie ze stolicą.

Wiesław Gerlicz utworzył w Katowicach Śląsko-Dąbrowskie Kolejowe Towarzystwo Eksploatacyjne, do eksploatacji sieci tramwajów elektrycznych zarówno na Śląsku, jak i w Zagłębiu Dąbrowskim, prowadzące wspólną politykę komunikacyjną i przyczyniające się do zacieśnienia związków pomiędzy tymi dwoma uprzemysłowionymi dzielnicami Polski.

W. Gerlicz był świetnym organizatorem, wszystkie przedsiębiorstwa, którymi kierował rozwijały się znakomicie.

Dostrzegając potrzebę zrzeszania się, inż. W. Gerlicz już w roku 1921 poparł inicjatywę utworzenia Związku Przedsiębiorstw Komunikacyjnych w Polsce i działał w Zarządzie tego Związku nieprzerwanie, aż do końca życia.

Od roku 1905 należał do Ligi Narodowej (1893-1928), trójzaborowej tajnej organizacji politycznej, kierowanej przez Romana Dmowskiego).

Jako poseł do Sejmu II RP z miasta Łodzi, należał do klubu poselskiego Zjednoczenia Ludowo-Narodowego (1922-1924).

Wiesław Gerlicz, dzięki swej energii i osobistym zaletom, potrafił skupiać wokół siebie ludzi oraz zachęcać ich do pracy i działania, chętnie służąc radą i doświadczeniem.

Zmarł 9 XII 1933 r. w Łodzi śmiercią samobójczą, spoczywa w grobie rodzinnym na Powązkach (kw. 63, rz. 6, m. 24,25).

Mieszkał w willi na Helenówku z żoną Heleną z Jahołkowskich (1873-1961), synem Jerzym Władysławem (1905-1996) i córką Heleną Olszakowską (1908-1963), żoną Aleksandra Junoszy-Olszakowskiego (1902-1977) — popularnego pisarza powieści fantastycznych, historycznych i sensacyjnych oraz autora sztuk teatralnych.

Jerzy Gerlicz syn Wiesława ur. 7.8.1905. Był inżynierem-rolni-

kiem i pilotem. W czasie II wojny światowej, w randze podporucznika, brał udział w kampanii wrześniowej, później z dęblińską szkołą podchorążych lotnictwa przez Rumunię i Węgry dotarł do Francji. Po ewakuacji wojska polskiego do Anglii uczestniczył w nalotach na terytorium Niemiec (nr sł. RAF P-1458, stopień RAF F/Lt). Odznaczony Medalem Lotniczym przez Prezydenta RP na Uchodźstwie w Londynie, za czyny dokonane w II wojnie światowej. Służbę wojskową zakończył w randze kapitana. Wrócił do Polski w 1956 r. Pracował w PGR, a potem prowadził własne gospodarstwo rolne. Żona Jerzego, Wanda Helena z domu Urbanowicz (1907-1944), podczas wojny wyjechała do Warszawy wraz z córkami Krystyną (ur. 4 X 1938) i Grażyną (ur. 1 X 1935). Podczas powstania warszawskiego, dnia 4 sierpnia 1944 r. Wanda

została zamordowana przez własowców, wraz z młodszą córką Krystyną Elżbietą. Majątek Jerzego (Stemplew [2]) podczas wojny okupowali Niemcy, a po wojnie został rozparcelowany i zamieniony w PGR.

Na podstawie:

1. *„Ś. p. inżynier Wiesław Gerlicz”* PE 1933 nr 24, ss. 822-823.
2. *„Gorzelnia Stemplew”* <https://spirits.com.pl/gorzelnia-stemplew/> (4 2019).
3. *Akcja Elektrowni Zgierskiej SA* <http://www.it.pw.edu.pl/images/ap074.jpg> (4 2019).
4. *„Siła i Światło”* Wikipedia (4 2019).
5. http://www.wikiwand.com/pl/Wikipedysta:AusLodz/Wies%C5%82aw_Gerlicz (3 2019).
6. *„Tajemnica samobójstwa milionera łódzkiego”* Dziennik Białostocki nr 359, 30 XII 1933.

Andrzej Marusak

**Dziękuję Państwu
za uwagę!**